

บทที่ ๓

รูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมในฐานะพระธรรมทูต ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าว ถึงความเป็นมาของพระธรรมทูตในประเทศไทยโดยเฉพาะในภาคใต้เพื่อเชื่อมโยงกับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

๓.๑ ความเป็นมาพระธรรมทูตในประเทศไทย

๓.๒ การเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ในฐานะพระธรรมทูต

๓.๓ การเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓.๔ หลักการและแนวคิดในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

๓.๕ กลยุทธ์ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

๓.๖ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ ของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา)

๓.๑ ความเป็นมาของพระธรรมทูตในประเทศไทย^๑

งานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทย กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนาให้มีศีลธรรมประจำใจมีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการจัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศ พระศาสนาในที่ต่าง ๆ มหาเถรสมาคม มีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของพระธรรมทูตนี้เป็นกิจกรรมถาวร โดยตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้น ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา โดยมีมอบหมายให้สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ธีร์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ครั้นต่อมาเมื่อสมเด็จพระวันรัตได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรราชมรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูตและมอบให้พระพุทฺธพจนวราภรณ์ (ทองเจือ) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๑ มอบให้พระพรหมคุณาภรณ์ (เกษม) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนีและได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้พระพุทฺธพจนวราภรณ์ (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พื๊ด) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูตและมอบให้พระพรหมคุณาภรณ์ (ต่อมา

^๑ กองงานพระธรรมทูต , ประวัติพระธรรมทูต, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.ddhad.org/?file=page&op=history> [๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๑ และมอบให้พระธรรมธีรราชมหามุนี (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นพระธรรมปัญญาบดีและปัจจุบันได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๒

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สมเด็จพระพุทธปาพจนบดีได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ (ช่วง) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๑ และให้สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๒

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ ได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้สมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ (ช่วง) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต สมเด็จพระมหามุนีวงศ์(อัมพร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๑ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูตรูปที่ ๒

การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้นเพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมมานั้นยังไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้

พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูต แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการ ในเรื่องนี้ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่งคณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงานพระธรรมทูต คณะทำงานชุดนี้ได้ประชุมพิจารณาการร่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา

คณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาร่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่งคณะทำงานชุดนี้ได้พิจารณากลับกรองระเบียบดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทยจึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” นี้เป็นหลักปฏิบัติสืบมา

๓.๒ การเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในฐานะพระธรรมทูต

งานพระธรรมทูตนับเป็นผลงานการเผยแผ่หลักธรรมที่โดดเด่นที่สุดของพระพุทธศาสนา (เสนอ สิริปัญโญ) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพระธรรมทูต สายที่ ๙ ตามระเบียบกองงานพระธรรมทูตและในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคณะธรรมโฆษณ์สัญจร ประกาศพระศาสนาและผลงานพระพุทธศาสนาทุกสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี มหาสารคาม สกลนคร อุดรธานี เลย และเพชรบูรณ์ นอกจากนี้ท่านยัง เป็นพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน^๒

^๒ คณะกรรมการจัดงานมฤตดาการการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ), **เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง**, (ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซต, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙ – ๒๑.

๓.๓ การเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล ตามแนวพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ทั้งคุณสมบัติของนักเผยแผ่ จุดมุ่งหมายในการสอน หลักการเผยแผ่ สื่การเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ เทคนิคการเผยแผ่ รวมถึงการนำบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกมาประยุกต์ใช้เป็น กลยุทธ์วิธีการในการเผยแผ่หลักธรรมให้ประสบผลสำเร็จซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๓.๑ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ของพระเทพสิทธิมงคล

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมโดยเฉพาะเวลาที่ต้องเผยแผ่ด้วยวิธีการสอนได้ดำเนินการตามแนวความคิดที่ว่า “ผู้สอนกับผู้เรียนนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร” ท่านจึงยึดหลักในการเผยแผ่ตามองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^๓

๑) ท่านพยายามเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกละสลักสนทนเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังหรือคู่สนทนาอยากสนใจที่จะซักถามในประเด็นที่สงสัยหรืออยากรู้ (ปิโย)

๒) ในฐานะเป็นพระเถระผู้ใหญ่ และเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ที่มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็น (ครุ)

๓) มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอซึ่งจะเห็นได้จากการที่ท่านได้มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอทั้งจากการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ สถาบันการศึกษาอื่นๆ และการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (ภาวนีโย)

๔) เป็นนักพูด เลือกใช้คำพูดและวิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ (วตตะ)

๕) อุดหนุนถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำโต้เถียง คำล่วงเกิน คำดักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อย่างอดทนได้ไม่เบื่อง่ายไม่เสียอารมณ์และพร้อมที่จะนำข้อวิจารณ์เหล่านั้นมาพัฒนาตนเอง (วจ นกขโม)

๖) พูดคำที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอรวมถึงการยกตัวอย่างประกอบซึ่งมักเป็นนิทานที่ผู้ฟังคุ้นเคยหรือเป็นเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจจากสังคมปัจจุบัน (คมกิริยจ กถ กตตะ)

๗) ไม่ชักนำในอฐานะ หรือในแนวทางที่ผิดเพราะเป้าหมายสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ต้องการให้ผู้ฟังประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควรหลักการข้อนี้จึงมีความสำคัญเป็นอันมาก (โน จุจฺฐาเน นโยชเย)^๔

สามารถสรุปได้ว่า พระเทพสิทธิมงคลในการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมโดยเฉพาะเวลาที่ต้องเผยแผ่ด้วยวิธีการสอนได้ดำเนินการตามแนวความคิดที่ว่าผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร ท่านใช้รูปแบบที่ต่างกัน เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจสร้างความรู้สึก

^๓ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , เจ้าอาวาสวัดโปธาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง, ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^๔ อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๓๔/๓๓.

สนธิสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังหรือคู่สนทนาอยากสนใจที่จะซักถามในประเด็นที่สงสัยหรืออยากฟัง
พูดคำที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอรวมถึงการยกตัวอย่างประกอบ ซึ่ง
มักเป็นนิทานที่ผู้ฟังคุ้นเคย หรือเป็นเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจจากสังคมปัจจุบัน เบื้องต้นได้
ให้กำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยท่านก็จะใช้
วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้อีกวิธีเพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง

๓.๓.๒ จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) กล่าวว่า มีความตระหนักอยู่เสมอว่าจุดมุ่งหมายใน
การสอนเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงเพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา
หรือเรื่องที่จะสอนมีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟังและวิธีการสอนที่เหมาะสมครบถ้วนทุกอย่างจึงได้นำ
ดังต่อไปนี้^๕

๑) สอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่
จำเป็นสำหรับบุคคลนั้น ๆ สิ่งใดที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอนก็จะไม่สอนสิ่งนั้นสอนให้รู้
แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น สอนพระภิกษุสามเณรก็จะเน้นการปฏิบัติที่
เหมาะสมของสมณะ สอนนักเรียน นักศึกษาก็จะเน้นในเรื่องของการศึกษา สอนผู้ใหญ่ก็จะสอนใน
เรื่องของการทำหน้าที่การทำงาน สอนผู้สูงอายุก็จะเน้นเรื่องของการปล่อยวางทำจิตใจให้สงบ

๒) สอนอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น มีคนบอกว่าถ้าอยาก
เรียนให้ประสบความสำเร็จให้ท่องคาถาหัวใจนักปราชญ์ คือ ส จิ ปุ ลิ ถ้ามีแต่ท่องอย่างเดียวโดยไม่รู้
ความหมายว่าแต่ละคำคืออะไรหรือรู้ความหมายแล้วไม่นำไปปฏิบัติไม่ลงมือปฏิบัติแล้วจะสำเร็จได้
อย่างไร

๓) สอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควรในการเผยแผ่หลักธรรมของ
พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) สิ่งที่ท่านเน้นมากคือการให้ผู้ฟังสามารถนำสิ่งที่ได้รับฟังไป
ปฏิบัติได้จริงจึงย้ำเสมอว่าเรื่องนั้น ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้ในสถานการณ์ใดให้ลองนำไปปฏิบัติ
ดูได้ผลอย่างไรแล้วก็นำมาเล่าสู่กันฟังตามโอกาส

สามารถสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคลนั้น สอนเพื่อให้
ผู้ฟังได้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับบุคคลนั้น ๆ
สิ่งใดที่ไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอนก็จะไม่สอนสิ่งนั้นสอนให้รู้แจ้งเห็นจริง สอนอย่างมี
เหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเองการให้ผู้ฟังสามารถนำสิ่งที่ได้รับฟังไปปฏิบัติได้จริงเพื่อจะ
นำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้มาเป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักธรรม

๓.๓.๓ หลักการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล^๖

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึกไว้ว่า “อานนทการแสดงธรรมให้คนอื่นฟังมิใช่สิ่งที่
กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ ” คือ

^๕ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^๖ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

- ๑) เราจักกล่าวไปตามลำดับ
- ๒) เราจักกล่าวยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นเข้าใจ
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา
- ๔) เราจักแสดงโดยไม่เห็นแก่อาภิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและคนอื่น^๗

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้ยึดหลักองค์แห่งธรรมกถึกนี้ ในการเผยแผ่หลักธรรมเสมอมา โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า “คุณสมบัติ ๕ ประการนี้ ถ้าผู้สอนยึดเป็นหลักและสอนไปตามหลักทั้ง ๕ ประการแล้ว ประโยชน์ ๓ อย่าง ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง กล่าวคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข ประโยชน์ในภายหน้า ได้แก่ การเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ มรรค ผล นิพพาน พระธรรมกถึกเป็นผู้ชี้ประโยชน์ทั้ง ๓ นี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องยึดหลักองค์แห่งธรรมกถึกไว้ให้มั่น”

หลักการข้อที่ ๕ ซึ่งกล่าวว่า แสดงธรรมโดยไม่กระทบตนและคนอื่นนี้ นอกจากจะหมายถึงการกระทบตัวบุคคลแล้ว พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ยังให้ความสำคัญกับการกระทบกระทั่งกันระหว่างศาสนาด้วย ไม่ว่าจะเป็นศาสนา คริสต์ อิสลาม ทุกคนที่ได้ร่วมงานกับท่าน ต่างก็โชคดีที่ได้มีโอกาสเห็นการทำงานของท่านโดยเริ่มจากการทำหน้าที่ครูที่ปรึกษา ดูแลนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่วัด ได้เห็นว่าจุดประสงค์ที่ท่านทำงานโดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ให้ข้อคิดที่ดีในการทำงานและการใช้ชีวิต ท่านจะพูดเสมอว่า ให้ทุกคนยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือและอย่าอ้างเรื่องความแตกต่างทางศาสนามาเป็นมูลเหตุของความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน

๓.๓.๔ สติการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล^๘

ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ท่านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามคุณลักษณะในการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า สติในการสอน ๔ ประการ คือ

๑) สันทสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอนดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเองในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลงจะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่าผู้มีจักจุจกเห็นรูปได้^๙

๒) สมာทปนา ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนเกิดยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนาเกิดอุตสาหะอยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือ วาจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการ

^๗ อด.ปญจก (บาลี) ๒๒/๒๐๕/๑๕๙, อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๐๙.

^๘ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^๙ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๕๐/๘๕, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๐/๘๕.

ให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเอง และการชักชวนผู้อื่นในการให้ทาน จะทำให้ได้ทั้งโภคสมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามชวนชวาทกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓) สมุตเตชนา เราใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยาก คำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิตอธิษฐาน ที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา^{๑๐}

๔) สัมปหังสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรมเป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอยเพราะการกระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อยๆ^{๑๑}

วิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประการ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อปลดปล่อยความเขลาหรือความมืดมัว เพื่อปลดปล่อยความประมาท เพื่อปลดปล่อยความเกียจคร้าน และเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติ การเผยแผ่ธรรมในแต่ละครั้งต้องประกอบไปด้วยวิธีการทั้ง ๔ ประการดังกล่าวมานี้ คือ ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เราให้กล้า ปลุกให้ร่าเริงหรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง^{๑๒} พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงใช้รูปแบบที่ต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระองค์ เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้ จากตัวของบุคคล ที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วจะปรับใช้อีกวิธีเพื่อประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และวางรากฐานแก่พระสาวกได้เป็นแนวทางในประกาศสัทธิธรรมของพระองค์ นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักในการสอนที่หลากหลาย ดังจะได้กล่าวต่อไป

นอกจากนี้ท่านยังยึดหลักในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ ตามที่ปรากฏในสังเวคปริกิตตปาฐะ ว่า

- ๑) อาทิกถยาณ โฟเราะในเบื้องต้น คือศีล
- ๒) มชฺเฌกถยาณ โฟเราะในท่ามกลาง คือสมาธิ
- ๓) ปริโยสานกถยาณ โฟเราะในที่สุด คือปัญญา^{๑๓}

นางปราณี วิริยานนท์ นายกพุทธสมาคมจังหวัดระนองและอดีตรองผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีระนอง ซึ่งเคยเข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดตโปทาราม ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “หลวงพ่อบอกท่านจะสอนแบบใช้คำพูดให้น้อยที่สุด แต่ท่านจะใช้วิธีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม มี

^{๑๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๗.

^{๑๑} ดุราลัยละเอียดใน ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๙๘/๒๐๙-๒๑๐, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๘/๒๘๖.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๔.

^{๑๓} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓๑/๒๙ – ๓๐, อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๗/๓๐.

การส่งเสริมให้ชาวบ้านและพระสงฆ์ได้ทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้เกิดความศรัทธาที่มั่นคงแก่ผู้ที่ได้ร่วมงานกับท่านไม่ว่าจะสอนเรื่องอะไรหลวงพ่อก็จะอธิบายอย่างละเอียดจนมองเห็นภาพ ท่านจะใช้คำพูดที่ง่าย ๆ ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที และท่านจะอธิบายเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมหรือประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจอยู่ในขณะนั้น ทำให้เรามองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัยและสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง”^{๑๔}

สามารถสรุปได้ว่า สีลาการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอนดูชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้ามนั้นก็นำบรรยายให้ชาวซึ่งในคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนเกิดยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติปลูกฝังใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่นไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยากคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติบำรงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไปทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

๓.๓.๕ หลักวิธีสอนเพื่อการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

การสอนคนแม้ในเรื่องเดียวกันก็ต้องมีรูปแบบในการสอนหลาย ๆ แบบจึงจะประสบความสำเร็จตามต้องการเพราะคนฟังมีหลายประเภทต่างจิตต่างความคิด พระพุทธองค์ทรงนำเอาการสอนแบบต่าง ๆ มาสอนตามความเหมาะสมซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักธรรม คือ^{๑๕}

๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา วิธีการนี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กัน ดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคล ” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมขอพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้บางเรื่องพระองค์ก็จะเสด็จมาเองเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมโรจน์สูตร^{๑๖} วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ในการสอนแบบสากัจฉามีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไปและเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้นำวิธีการนี้มาใช้มากเมื่อครั้งปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูต ณ วัดธรรมโฆชน์ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งทำให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมที่ปรากฏในเทศกาลบุญสารทเดือนสิบ

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก และส่วนมากมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางปราณี วิจารณ์นท์ , นายกพุทธสมาคม จังหวัดระนอง , ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน อภ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๙๙/๒๓๓, อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๙๙/๒๓๒-๒๓๔.

แล้ว ดังที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในเขตนันทวิหาร ในช่วงบ่ายของทุกวันและที่น่าน้ำสึงเกต คือ ผู้ฟังมักจะมีความรู้หรือมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นในขั้นพื้นฐานมาบ้างแล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ แต่ถ้าในหมู่คณะนั้นจะมีผู้ที่จะตรัสรู้หรือรู้ธรรมเป็นพิเศษพระพุทธรองค์ที่ทรงส่งกระแสแห่งพระธรรมเทศนาที่เจาะจงบุคคลนั้นลักษณะพิเศษของพุทธรวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่าทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธรเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธรเจ้า^{๑๗} ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้นำวิธีการนำมาใช้ในโอกาสที่ไปเผยแผ่ตามคำนิมนต์ของหน่วยงานต่าง ๆ และมีการกำหนดหัวเรื่องไว้แล้วโดยท่านจะใช้วิธีการจดหัวข้อสำคัญ ๆ ไว้เพื่อให้การบรรยายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าภาพ

๓) แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะพระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใด ๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้วโดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างมาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธรองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมือนกันในหลักการถามและตอบปัญหานั้น พระพุทธรเจ้าจะทรงให้หลักในการพิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและวิธีการที่จะตอบปัญหาไว้ ๔ ประการ ประกอบด้วย เอกังสพยากรณียปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิวัชชพยากรณียปัญหา และรูปนียปัญหา^{๑๘}

นอกจากนั้นจะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทวดาสังยุต มีเทวดาไปกราบทูลถามพระพุทธรองค์ว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธรเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุและผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่างส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๑๙} และปัญหาที่ถามแล้วพระองค์เห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบพระพุทธรเจ้าจะไม่สนในที่ที่จะตอบคำถามเหล่านั้นเพราะเป็นปัญหาให้เกิดการฟุ้งซ่าน^{๒๐} ซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้นำวิธีการนำมาใช้เมื่อมีผู้มาซักถามข้อสงสัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและท่านยังได้กล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า “การใช้วิธีตอบปัญหานี้ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังเพราะผู้ถามมีหลายประเภทถ้าไม่พร้อมไม่ควรนำมาใช้”^{๒๑}

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๔๖.

^{๑๘} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๒/๒๐๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑, อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๔๒/๕๑, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

^{๑๙} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๔๒/๔๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๒๐} พระดื่บบลิ้ว ราหุล, พระพุทธรเจ้าสอนอะไร, แปลโดย ร.ศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓-๓๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้สาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติหรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนติเตียนกันอยู่มีผู้นำความมารายพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้วก็จะทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดีและคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบทโดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ด้วยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน^{๒๒} วิธีการนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่ง ให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม เป็นการสอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกันเพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้นำวิธีการนี้มาใช้ในการปกครองสงฆ์ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งท่านให้ความสำคัญกับการรักษากฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ เป็นอย่างมากดังที่ท่านได้กล่าวว่า “ถ้าจะอยู่ด้วยกันก็ต้องเคารพในกติกาเดียวกัน ต้องยอมรับกันให้ได้ถ้ายอมรับกันไม่ได้ก็อยู่ด้วยกันลำบาก”^{๒๓}

๓.๓.๖ รูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล^{๒๔}

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ได้นำเอารูปแบบการสอนของพระพุทธรูปเจ้ามาใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมทุกครั้งเพราะเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวพุทธทั้งหลายว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีรูปแบบวิธีสอนที่หลากหลาย ทรงสอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมหรือจากเรื่องที่ง่ายไปหาเรื่องที่ยากธรรมะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาหลักซึ่งยากที่จะเข้าใจโดยเฉพาะธรรมะชั้นสูง เช่น การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา การใช้อุปกรณหรือสื่อการสอน การทำเป็นตัวอย่างทำให้การเผยแผ่ของท่านประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

๓.๓.๗ พระสาวกที่เป็นแบบอย่างในการเผยแผ่หลักธรรมของพระเทพสิทธิมงคล

นอกจากการนำพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธรูปเจ้ามาใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมแล้วพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) ยังได้นำบาทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกมาเป็นแบบอย่างในการทำงานอีกด้วย พระสาวกองค์สำคัญที่ถือเป็นต้นแบบในการเผยแผ่หลักธรรมของท่าน คือ พระสารีบุตรซึ่งท่านได้อธิบายว่า “พระสารีบุตรเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านแม้แต่ผู้ที่เคยถวายอาหารบิณฑบาตเพียงทัพพีเดียวท่านก็ไม่ลืมบุญคุณและในวาระสุดท้ายของชีวิตก็ยังไปแสดงธรรมแก่มารดาจนกระทั่งเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาซึ่งเราเองก็ตั้งใจแล้วว่าตราบที่ร่างกายยังมีเรี่ยวแรงอยู่ก็จะทำหน้าที่ ในการเผยแผ่หลักธรรมต่อไป”^{๒๕}

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๔๙-๕๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

สามารถสรุปได้ว่า ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธสิทโธมค (เสนอ สิริปัญโญ) ท่านจะเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเรื่องที่สอนบุคคลผู้รับการสอนจะใช้วิธีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านและพระสงฆ์ได้ทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้เกิดความศรัทธาที่มั่นคงแก่ผู้ที่ได้ร่วมงานจะใช้คำพูดที่ง่าย ๆ ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที ท่านจะอธิบายเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในสังคมหรือประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจอยู่ในขณะนั้น ทำให้เรามองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัยสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้รับการสอนหรือผู้ฟังได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมทำให้เกิดความผาสุกโดยส่วนตนและส่วนรวมเป็นที่เคารพศรัทธาและช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุขมีความสุขความเข้าใจซึ่งกันและกันด้วยการศึกษาที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓.๔ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธสิทโธมค^{๒๖}

พระพุทธสิทโธมค (เสนอ สิริปัญโญ) เป็นผู้แตกฉานในธรรมะอันเป็นคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาประกอบกับเคยดำรงตำแหน่งเป็นพระนักปกครองระดับเจ้าคณะจังหวัดจึงทำให้การทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความสะดวกประสบความสำเร็จได้ในระดับที่น่าพอใจ ท่านปฏิบัติหน้าที่นักเผยแผ่โดยยึดหลักตามพระพุทธพจน์ที่ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺธน หิตาย พุทฺธน สุขาย โลกานุกมปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์^{๒๗} และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๓ ประการ^{๒๘} คือ

- ๑) ติฏฐธรรมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
- ๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
- ๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

งานเผยแผ่หลักธรรมของ พระพุทธสิทโธมค (เสนอ สิริปัญโญ) จำแนกได้ดังนี้

๓.๔.๑ งานพระธรรมทูต พระพุทธสิทโธมค

ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตจังหวัดระนอง สายที่ ๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ และในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคณะธรรมโฆษณีสัญจร ประกาศพระศาสนาและผลงานพระพุทธศาสนาภิกขุ สายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระพุทธสิทโธมค (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๒๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๒๘} พุ.จ. (บาลี) ๓๐/๖๕๔/๓๑๒, พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๖๗๓/๓๓๓.

อุบลราชธานี มหาสารคาม สกลนคร อุตรธานี เลย และเพชรบูรณ์นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงปัจจุบัน^{๒๙}

งานพระธรรมทูตนี้ นับว่าเป็นผลงานการเผยแผ่หลักธรรมที่โดดเด่นที่สุดของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำงานเผยแผ่ในฐานะพระธรรมทูตว่า “ตอนที่ทำงานเป็นพระธรรมทูต ได้ตั้งหลักการทำงานไว้ คือ^{๓๐}

๑) ต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจ และปฏิบัติตามให้มีความเชื่อมั่นในตนเองตามหลักการที่ว่า ให้เป็นผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยตนเองก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นให้รู้ตาม โดยทำให้เขาดูอยู่ให้เขาเห็นว่าหลักในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ดีและมีความเป็นอัศจรรย์ ทำให้สามารถละความชั่ว ทำความดี และทำจิตให้สงบได้จริง

๒) ในส่วนของการเผยแผ่ต้องทำจากวงแคบและค่อยขยายออกไปในวงกว้างการทำงานนั้นเริ่มต้นจากการสอนนักเรียนและครูอาจารย์ในโรงเรียนให้มีความเลื่อมใสศรัทธาก่อน หลังจากที่ได้ไปอบรมพระวิปัสสนาจารย์มาแล้ว ก็นำมาสอนนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เรียบร้อยจนกระทั่งสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ มีผลการเรียนดีขึ้นทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนเกิดความเคารพเลื่อมใสหันมาศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติธรรมกันมากขึ้นและชักชวนกันมาจนกลายเป็นกลุ่มใหญ่

๓) ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง เช่น ตอนอยู่ที่วัดสุวรรณคีรีวิหารไปสอนหนังสือในโรงเรียนเวลากลับวัดก็จะใช้วิธีเดินเพื่อสำรวจพื้นที่ได้สังเกตเห็นพฤติกรรมของผู้คนในเส้นทางที่เดินผ่านซึ่งมักจะมีการทะเลาะวิวาทในครอบครัวอยู่บ่อยครั้งก็ได้ใช้วิธีการขอбинฑบาตให้เลิกทะเลาะกัน อโหสิกรรมต่อกันแล้วหันมาประพฤติปฏิบัติธรรมและยังได้ใช้วิธีเดียวกันนี้แก้ปัญหาเรื่องการเล่นพนัน ขนไก่บ่อนการพนัน การเสพสุรา และการทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้าน

๔) เมื่อได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการผู้ปกครองสงฆ์ก็ได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งนั้น มาสนับสนุนการปฏิบัติงานพระธรรมทูต กล่าวคือ เมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสก็พยายามรักษาศรัทธาของญาติโยมด้วยการสร้างสายบิณฑบาตให้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนรอบวัด จนกระทั่งญาติโยมเหล่านั้นมีความศรัทธามั่นคง ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลก็พยายามประคับประคองดูแลพระภิกษุ สามเณร และอุบาสกอุบาสิกา ตลอดจนให้การอุปถัมภ์บำรุงและพัฒนาวัดในตำบลให้มีความเจริญครั้นได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอก็ได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุนการทำงานเผยแผ่ของเจ้าคณะตำบลด้วยการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์พระภิกษุ ทายก ทายิกา ที่เป็นผู้สูงอายุเท่าที่จะสามารถทำได้

ที่สุดได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดงานพระธรรมทูตที่ท่านมาแต่เดิมก็ขยายออกไปในลักษณะของการทำงานรวมกันกับเจ้าคณะจังหวัดอื่น ๆ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๙ ซึ่งรับผิดชอบในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และตรัง) และภาค ๑๘ (สงขลา พัทลุง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

^{๒๙} คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ), **เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง**, (ระนอง : โรงพิมพ์ระนองออฟเซ็ท, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙ – ๒๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

๓.๔.๒ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

ได้ดำเนินการที่วัดตโปทารามตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชน ในด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทีตาธรรม สามัคคีธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้ร่วมกับหน่วย อ.ป.ต. อำเภอกะบุรี จัดงานส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นแห่งพระทางน้ำและได้รับรางวัลประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลดีเด่น (อ.ป.ต. ดีเด่น) เฉลิมพระเกียรติ ประจำปี ๒๕๕๓^{๓๑}

๓.๔.๓ งานสอนศีลธรรม และอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ

ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนี้ตั้งแต่ก่อนที่จะมีโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อย่างเช่นในปัจจุบัน โดยปฏิบัติหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม ในสถานศึกษาต่างๆ เช่น โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร, โรงเรียนสตรีระนอง, โรงเรียนเทศบาล บ้านเขานิวคณ, โรงเรียนชาติเฉลิม และวิทยาลัยการอาชีพกระบี่ ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากศึกษาจบนักธรรมชั้นเอกแล้ว ได้รับอาราธนาจากครูใหญ่โรงเรียนพิชัยรัตนาคารให้เข้าไปสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ทำหน้าที่สอนประจำตั้งแต่ชั้น ม.๑ จนถึงชั้น ม.๖ โดยเริ่มสอนตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้มีความประพฤติที่สุภาพเรียบร้อย รู้จักการไหว้ การแสดงความเคารพตามหลักมารยาทไทย รู้จักกล่าวคำว่า สวัสดี, ขอโทษ, ขอบคุณรู้จักการปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ และได้ริเริ่มให้มีการสอบธรรมศึกษาชั้นตรี, โท และเอก ปรากฏว่ามีนักเรียนสอบได้เป็นจำนวนมาก”^{๓๒}

การเผยแผ่หลักธรรมผ่านงานสอนศีลธรรมและอบรมจริยธรรมนักเรียนของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) นับว่าประสบความสำเร็จอย่างดีเยี่ยมและเป็นจุดเริ่มต้นของการนิมนต์ พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนหลังจากที่ระบบการศึกษาแยกตัวออกไปจากวัดมาเป็นระยะเวลา ยาวนานซึ่งในส่วนนี้ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ครั้งหนึ่ง ดร.อภัย จันทวิมล^{๓๓} ได้มาตรวจราชการ ได้มีโอกาสพูดคุยกันในเรื่องนี้ท่านก็ได้นำไปขยายผลให้มีการบรรจุครูที่เป็นพระสงฆ์เข้าไปสอนใน โรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ โดยนิมนต์พระสงฆ์ที่มีความรู้วิชาครูมูล, ครูประถม, ครูมัธยม หรือ จบปริญญาเข้ารับการอบรมเป็นเวลา ๑๐ วัน มีพระเข้าอบรมครั้งแรก ๑๒๐ รูป หลังการอบรม สอบบรรจุได้ ๘๐ รูป สังกัดกองการศึกษาพิเศษกระทรวงศึกษาธิการ”^{๓๔}

^{๓๑} คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา), เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, หน้า ๑๙-๒๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๓๓} อ้างถึง ดร.อภัย จันทวิมล, อดีต ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๑๑), อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๑๔) และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. ๒๕๑๕ – ๒๕๑๗).

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญญา) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

๓.๔.๔ การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์

ได้ดำเนินการโดยจัดกิจกรรมเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดระนองในรายการ “ร่มโพธิ์” ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๙^{๓๕}

๓.๔.๕ งานเผยแพร่ต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) จะไม่เป็นพระธรรมทูตสายต่างประเทศแต่ท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแพร่หลักธรรมในต่างประเทศตามโอกาสอันสมควร ซึ่งท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า เดินทางไปแสดงธรรมแก่ญาติโยมในสหภาพเมียนมาร์ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดระนอง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการสงเคราะห์แรงงานชาวพม่าที่เขามาทำงานในประเทศไทย^{๓๖} และใน ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีโอกาสเดินทางไปร่วมงานผูกพัทธสีมาที่วัดพุทธประทีป ประเทศอังกฤษ และได้ศึกษาดูงานด้านพระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรเลียและอิตาลี^{๓๗}

สามารถสรุปได้ว่า พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) เป็นผู้แตกฉานในธรรมะอันเป็นคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาประกอบกับเคยดำรงตำแหน่งเป็นพระนักปกครองระดับเจ้าคณะจังหวัด ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดงานพระธรรมทูตที่ทำมาแต่เดิมก็ขยายออกไปในลักษณะของการทำงานรวมกันกับเจ้าคณะจังหวัดอื่นๆ ได้เป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทของการศาสนาศึกษาทั้งคณฤชระ วิปัสสนาธุระทางพระพุทธศาสนาและได้ดำเนินการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การเผยแพร่หลักธรรมผ่านงานสอนศีลธรรมและอบรมจริยธรรมนักเรียนของท่านนับว่าประสบความสำเร็จอย่างดีเยี่ยมและเป็นจุดเริ่มต้นของการนิมนต์พระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนหลังจากที่ระบบการศึกษาแยกตัวออกไปจากวัดมาเป็นระยะเวลายาวนานในปัจจุบันได้นำไปขยายผลให้มีการบรรจุครูที่เป็นพระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศสมจึงทำให้การทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความสะดวกประสบความสำเร็จได้ในระดับที่น่าพอใจ

๓.๕ กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพสิทธิมงคล

ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ ๒ ว่า กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลายวิธีซึ่งการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมาถือเป็นการดำเนินงานอย่างมีแผนงานตามระบบจึงทำให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งข้อนี้อาจทำให้ดูเหมือนเป็นความสมบูรณ์พร้อมของพระศาสนาจนละเลยที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ทำให้ตกอยู่ในความประมาทเพราะไม่อาจสร้างจุดดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ได้พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) มีความตระหนักในข้อนี้เป็นอย่างดี ท่านจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อที่จะนำศาสตร์สมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้ท่านสามารถกำหนด

^{๓๕} คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ), เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, หน้า ๒๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๘.

^{๓๗} คณะกรรมการจัดงานมูทิตาสักการะการเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ), เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๘๐ ปี พระเทพสิทธิมงคล เจ้าคณะจังหวัดระนอง, หน้า ๒๐.

นโยบาย วางแผนงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบันก่อนการดำเนินงานเผยแพร่หลักธรรมซึ่งประกอบด้วยแผนงานโครงการและกิจกรรมการเผยแพร่อย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการเผยแผ่หลักธรรมในพื้นที่หรือสถานการณ์จริง ท่านได้ให้สัมภาษณ์ถึงกลยุทธ์ในการเผยแผ่ที่ท่านนำมาใช้สรุปได้ ดังนี้^{๓๘}

๓.๕.๑ การเทศนา พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้เผยแผ่หลักธรรมด้วยการเทศนาโดยท่านได้ใช้โอกาสแสดงพระธรรมเทศนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรมต่างๆ ของชาวพุทธ เช่น วันขึ้นบ้านใหม่ วันแต่งงานไปจนถึงงานศพซึ่งมีทั้งเทศน์เดี่ยวและเทศน์แบบปฐก-วิสาขนา นอกจากนี้ท่านยังใช้ส่วนการเทศน์ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและเนื้อหาที่ใช้เทศน์ก็มักจะมาจากเหตุการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจหรือเป็นปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ในเวลานั้น

๓.๕.๒ ปาฐกถาธรรม เป็นวิธีการที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) มักนำมาใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมโดยเฉพาะเมื่อกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนนักศึกษาหรือหน่วยงานซึ่งมีทั้งที่เจ้าของงานกำหนดหัวข้อให้ หรือท่านกำหนดหัวข้อเอง ในกรณีนี้ท่านจะเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักเรียนนักศึกษาท่านก็จะเน้นเรื่องการใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๓.๕.๓ อภิปรายธรรม เป็นกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) นำมาใช้ประกอบในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษา โดยท่านจะกำหนดหัวข้อเรื่องแล้วให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันอภิปราย แล้วท่านก็จะสรุปให้อีกครั้งหนึ่ง

๓.๕.๔ สนทนาธรรม เป็นกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมที่พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) มักนำมาใช้ในการสอนพระภิกษุสามเณรหรือญาติโยมที่แวะมาเยี่ยมเยือนท่านเป็นการส่วนตัว นอกจากนี้ในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ท่านยังนิยมการสนทนาธรรมกับผู้ร่วมเดินทางหรือผู้ที่พบเจอกันระหว่างการเดินทางอีกด้วย

๓.๕.๕ การสอนกรรมฐาน พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ปฏิบัติงานด้านนี้ในฐานะรองประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย และหัวหน้าหน้ได้ฝ่ายวิปัสสนาธุระ กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทยในพระสังฆราชูปถัมภ์

๓.๕.๖ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการใช้สื่อประเภทรูปภาพ และวีดิโอประกอบการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาส่วนการสอนผู้ใหญ่ ท่านจะใช้วิธีการแจกหนังสือ เทป หรือแผ่นซีดีธรรมะสำหรับศึกษาด้วยตนเองเป็นหลักโดยท่านจะอธิบายสาระสำคัญหรือจุดที่ควรสนใจเป็นพิเศษให้ ในข้อนี้ นายธีระธรรมพัฒน์ พุ่มไชย อายุ ๗๘ ปี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เวลาที่ท่านเจ้าคุณไปเยี่ยมผู้สูงอายุในโอกาสต่างๆท่านมักจะมีหนังสือธรรมะไปแจกให้เสมอ หนังสือที่นำไปแจกส่วนใหญ่ก็เป็นของท่านพุทธทาส หลวงพ่อปัญญานันทะ ที่พิมพ์เป็นเล่มเล็กๆ แบบที่นิยมแจกกันในงานต่างๆ ตัวหนังสือใหญ่ ทำให้ผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องหูตาไม่ค่อยดูก็สามารถอ่านได้”^{๓๙}

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายธีระธรรมพัฒน์ พุ่มไชย, อายุ ๗๘ ปี บ้านบางริน อำเภอมือง จังหวัดระนอง, ๖ พฤศจิกายน, ๒๕๕๘.

สามารถสรุปได้ว่า กุญแจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลายวิธีซึ่งการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นมาถือเป็นการดำเนินงานอย่างมีแผนงานตามระบบจึงทำให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งข้อนี้อาจทำให้ดูเหมือนเป็นความสมบูรณ์พร้อมของพระศาสนาจนละเลยที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ทำให้ตกอยู่ในความประมาทเพราะไม่อาจสร้างจุดดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ ดังนั้นพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้มีความตระหนักในข้อนี้เป็นอย่างดี ท่านจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อที่จะนำศาสตร์สมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ท่านสามารถกำหนดนโยบาย วางแผนงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบันก่อนการดำเนินงานเผยแผ่หลักธรรมซึ่งประกอบด้วยแผนงานโครงการและกิจกรรมการเผยแผ่อย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการเผยแผ่หลักธรรมในพื้นที่หรือสถานการณ์จริง

๓.๖ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ของพระเทพสิทธิมงคล

ในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมของ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ว่า“นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะคือหลักสัปปริสธรรม ๗ อันประกอบด้วย”^{๔๐}

๓.๖.๑ มีธัมมัญญตา คือ เป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการหลักความจริงเนื้อหาสาระของเรื่องสามารถจะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรม

๓.๖.๒ มีอัตถัญญตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน ทำให้การเผยแผ่ของท่านนั้นประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

๓.๖.๓ มีอัตตัญญตา คือ รู้จักตนเองรู้ว่าตนคือใครมีความพร้อมหรือไม่อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้วจะมีการยอมรับตนเองแล้วจะเปิดเผยตนเอง สามารถสื่อสารภายในตนเองได้อย่างดี ยิ่งผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนเองได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้วิเคราะห์ สังเคราะห์และมีวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบ มีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้มีการประเมินตนเองและมีการศึกษาหาความรู้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ท่านสามารถที่จะมีข้อมูลประกอบการเผยแผ่ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

๓.๖.๔ มีมัตตัญญตา รู้จักประมาณและรู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอแก่ผู้รับ การรู้จักประมาณในการสื่อสารไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปซึ่งพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ยึดหลักการนี้ที่สำคัญคือท่านจะดูความพร้อมของผู้ฟัง ถ้าผู้ฟังไม่พร้อมที่จะเริ่มฟังหรือไม่สามารถที่รับฟังต่อไปท่านก็จะไม่พยายามยัดเยียดให้เขาฟังแต่จะให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนอริยาบถเพื่อสร้างความพร้อมก่อนที่จะทำการเผยแผ่ทุกครั้ง

๓.๖.๕ มีกาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสาร ว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตนเอง

^{๔๐} ๐.สตตก.(บาลี) ๒๓/๖๕/๑๑๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารของมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วบางที่อาจมีอุปสรรคต่าง ๆ ตามมาอีกด้วย การรู้จักเวลาจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของผู้ส่งสารตามแนวทางแห่งพุทธะซึ่งพระพุทธสิทโธมกคล (เสนอ สิริปัญโญ) ให้ความสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่ง ท่านมักกล่าวกับผู้ใกล้ชิดเสมอว่า

“คนเราทุกคนต้องรู้จักว่าเวลาไหนควรหรือไม่ควรทำอะไร อะไรที่ควรทำก็ต้องรีบทำอย่าผัดวันประกันพรุ่งเพราะจะทำให้เสียเวลาที่จะทำความดีในเรื่องอื่นๆ ต่อไป”^{๔๑}

จากข้อความดังกล่าวจึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้หลวงพ่อบรรลุผลสำเร็จเป็นแรงผลักดันจากภายในโดยมีหลัก อุตตัญญูตา รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรมของตนตามเป็นจริงเพื่อประพฤติได้เหมาะสมและให้เสมอภาคเสมอต้นเสมอปลายและยุติธรรม” “ท่านเป็นพระที่น่าเคารพมากบุคลิกภาพส่วนตัวท่านดึงดูดมาก”

นายโสภณ พรหมเนตร เจ้าหน้าที่ชำนาญการวัฒนธรรมจังหวัดระนองได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า“หลวงพ่อบอกว่าให้ความสำคัญเรื่องเวลาเป็นอย่างมาก ท่านสอนว่าเราต้องรู้ว่าเวลาไหนควรทำหรือไม่ควรทำอะไร ยิ่งเราเป็นผู้สูงอายุ เวลาของเรายิ่งเหลือน้อยอีกมากน้อยแค่ไหนก็ไม่ว่าอะไรที่ยังไม่ได้ทำ ยังมีกำลังอยู่ก็ให้รีบทำ”^{๔๒}

๓.๖.๖ มีปรีชาญาณ คือ รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่ากลุ่มผู้รับสาร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยังจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแพร่ธรรมะของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเพราะว่าพระองค์ทรงรอบรู้ผู้รับสารได้อย่างแจ่มแจ้ง ทรงรู้ไปถึงภูมิหลังหรือกรรมเก่าแต่ชาติก่อนของผู้รับสารผู้ส่งสารที่เป็นปุถุชนธรรมดาที่มีความจำเป็นต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร ต้องรู้จักเพศ อายุ การศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งพระพุทธสิทโธมกคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า“หลักการข้อนี้สำคัญมากเพราะการรู้จักว่าชุมชนนั้นเขามีค่านิยม ธรรมเนียม ประเพณีอย่างไรแล้ว จะทำให้เราสามารถเลือกเรื่องที่จะพูดคุยกับเขาให้เหมาะสมได้พูดคุยกับเขาได้รู้เรื่อง ไม่สร้างความขัดแย้งจะให้ความสำคัญกับธรรมเนียมของท้องถิ่น เมื่อเห็นธรรมเนียมของชาวพม่าบางอย่างที่ต่างกับคนไทยจะสอนว่าแบบนี้ตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องอะไรทำให้เขาได้เรียนรู้หลักธรรมและยังทำตามธรรมเนียมเดิมของเราควบคู่กันไป”^{๔๓}

๓.๖.๗ มีบุคคลปริปัญญา คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใดการที่ผู้ส่งสารรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้ดี หลักการข้อนี้ พระพุทธสิทโธมกคล (เสนอ สิริปัญโญ) กล่าวว่า “คนเราทุกคนมีความแตกต่างกันที่สำคัญ คือ ไม่มีใครสมบูรณ์แบบเต็มร้อยทุกคนล้วนมีส่วนขาด มีส่วนเหลือส่วนเกิน ดังนั้น การเผยแพร่

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระพุทธสิทโธมกคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายโสภณ พรหมเนตร เจ้าหน้าที่ชำนาญการวัฒนธรรมจังหวัดระนอง , ๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระพุทธสิทโธมกคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

กับคนหมู่มากเราก็อย่ำตั้งความหวังสูงเกินไปว่าจะเข้าใจตรงกันหมดต้องทำใจล่วงหน้ามาฟังก้อยคน มีคนเข้าใจแค่ครั้งหนึ่งก็ถือว่าเราทำหน้าที่เผยแพร่สำเร็จแล้ว”^{๔๔}

สามารถสรุปได้ว่า นักเผยแพร่ที่ดีจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติของนักเผยแพร่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะคือเป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการหลักความจริงเนื้อหาสาระของเรื่องสามารถจะสื่อสารรู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในการทำหน้าที่เผยแพร่หลักธรรมและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจนทำให้การเผยแพร่ของท่านนั้นประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้นพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) ได้มีการประเมินตนเองและมีการศึกษาหาความรู้พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาทำให้ท่านสามารถที่จะมีข้อมูลประกอบการเผยแพร่ที่ทันสมัยอยู่เสมอรู้จักประมาณและรู้จักความพอดี การรู้จักเวลาจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของผู้ส่งสาร ตามแนวทางแห่งพุทธะจึงทำให้การเผยแพร่ของท่านนั้นประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

๓.๗ สรุป

พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) เป็นพระสงฆ์ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือและศรัทธาเพราะท่านเป็นผู้นำทางความคิด ที่มีความรู้ความสามารถเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปสู่พัฒนาชุมชนและสังคม ท่านได้เป็นต้นแบบของความดีงาม ยึดมั่นในการทำความดี มีผลงานมากมายในการที่บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่งานพระธรรมทูตนับว่าเป็นผลงานการเผยแพร่หลักธรรมที่โดดเด่นที่สุดของพระเทพสิทธิมงคลด้วยคุณธรรมที่ท่านได้ยึดเป็นแนวปฏิบัติ คือ ความขยัน ซื่อสัตย์ อุตสาหะ เสียสละ เป็นพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นผู้นำทางความคิดมีจิตและวิญญาณของความเป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนามีอุดมการณ์เพื่อให้คนได้เข้าถึงธรรม ผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในลักษณะของการประยุกต์ให้เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ซึ่งต้องใช้การนำเสนอแบบวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รู้ถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่าง การแสดงพระธรรมเทศนาและการกล่าวสัมโมทนียกถาในลักษณะที่ทำให้เจ้าภาพที่มาทำบุญอิ่มใจ เพิ่มพูนปัญญาบารมีและให้กำลังใจต่อผู้ได้บงคับบัญชา ให้มีกำลังใจในการประกอบศาสนกิจที่สมบูรณ์ต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการออกไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บังคับบัญชาในการออกตรวจการณหรือออกไปรับรู้การปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาในการสนองงานคณะสงฆ์ส่งผลให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว สามารถประคับประคองศรัทธาของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างดีอุดมการณ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพราะท่านได้ดำเนินตามที่พระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติไว้เป็นตัวอย่างในการประกาศพระพุทธศาสนา

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) , ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.